

УДК 94(477): 172.15: Дмитро Данилишин, Василь Білас
DOI <https://doi.org/10.35433/history.112087>

Шліхта Ірина,
кандидатка історичних наук,
наукова співробітниця
Українського науково-дослідного
та освітнього центру вивчення
Голодомору, м. Київ
rphc@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-9857-4445>
<https://ResearchID.co/irynashlikhta>

ПОСТАТІ ДМИТРА ДАНИЛИШИНА ТА ВАСИЛЯ БІЛАСА В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ РЕЛІГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Анотація

Мета статті – дослідити життя та діяльність Дмитра Данилишина та Василя Біласа в історичному контексті; встановити, у якій спосіб т. з. городоцька справа за їхньої участі вплинула на подальшу історію ОУН; прослідкувати становлення культу Біласа–Данилишина.

Методологія. У роботі застосовано загальнонаукові та спеціальні історичні методи, насамперед хронологічний, історико-порівняльний, історико-системний, метод джерелознавчої критики, а також методологію інтелектуальної історії та студій націоналізму.

Наукова новизна. Вперше життя та діяльність Д. Данилишина й В. Біласа проаналізовано в контексті становлення політичної релігії ОУН, для якої поклоніння героям стало одним із наріжних каменів. Поява культу героїв була результатом цілеспрямованої діяльності ОУН. Значення постатей Данилишина й Біласа для організації полягало в тому, що їхній патріотизм і самопосягата дозволили остаточно оформити цей культ. Очевидно, що ОУН сприймала патріотичну молодь як функцію, оцінюючи її конкретних представників з позиції вигоди для власної пропаганди. Показано, як окремі представники УГКЦ вплинули на становлення політичної релігії ОУН. Вперше щодо міфотворчості ОУН застосовано концепцію «мономіфу» Джозефа Кемпбелла.

Висновки. Для Д. Данилишина та В. Біласа головним життєвим викликом стало українсько-польське протистояння у Другій Речі Посполитій. Під впливом пропаганди ОУН вони вважали, що терористична діяльність є виправданим засобом національно-визвольної боротьби. Судовий процес над учасниками городоцької акції ОУН, за наслідками якого Данилишина та Біласа стратили на шибениці, перетворив молодих людей на «ікони» націоналістичного руху. Городоцька справа, завдяки свідченням греко-католицького священника, створила для ОУН нову нішу – можливість позиціонувати своїх членів як новочасних мучеників за Україну. Становлення культу героїв Данилишина й Біласа було, результатом народного визнання цих героїв, а також наслідком націоналістичної

пропаганди. Очевидно, що відбувся процес міфологізації цих постатей: відхід від історії реальних людей на користь культу ідеальних героїв націоналістичного підпілля. Завдяки постатям Біласа та Данилишина було усталено оунівський варіант націоналістичного «мономіфу».

Ключові слова: Дмитро Данилишин, Василь Білас, Організація українських націоналістів, Українська греко-католицька церква, поклоніння героям, релігія політична, міфологія націоналістична, Друга Річ Посполита.

Вступ. За весь час свого існування Організація українських націоналістів (ОУН) має шерг відомих героїв. Напередодні Другої світової війни особливою популярністю користувалася така тріада героїв: Євген Коновалець, Дмитро Данилишин і Василь Білас. Визнання засновника й першого голови ОУН Є. Коновальця у колах прибічників українського націоналізму цілком зрозуміле. Водночас, причини популярності рядових членів організації Д. Данилишина й В. Біласа не такі очевидні. З'ясування цих причин проливає світло на низку актуальних наукових проблем: характер українсько-польських відносин у міжвоєнну добу, ціннісні орієнтири українців у Другій Речі Посполитій і чутливість пропаганди ОУН до їхніх настроїв, формування культу героїв в українській політичній традиції тощо.

Постатям Данилишина й Біласа в контексті т. з. городоцької справи присвячено значний масив літератури, що походить із середовища ОУН та її симпатиків. Ці твори є відвертою або прихованою пропагандою ідеології та практики ОУН (наприклад, Чайковський, 1969; Книш, 1973; Ленкавський, 2002 тощо). Їх зараховано до джерельної бази дослідження, як і працю Петра Мірчука «Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки» (Мірчук, 2007), що також висвітлює справу нападу на пошту в Городку у пропагандистському ключі.

Науковий аналіз біографій Данилишина й Біласа здійснив Микола Посівнич, який у своїх дослідженнях (Посівнич, 2012; Посівнич, Підпільно-революційна діяльність Василя Біласа і Дмитра Данилишина: до 85-ї річниці Героїчного чину, 2017; Посівнич, Політичний портрет Василя Біласа і Дмитра Данилишина, 2017) поміж іншим увів до наукового обігу низку архівних документів, що деталізують життєвий шлях молодих людей.

Мета статті – дослідити життя та діяльність Д. Данилишина та В. Біласа в контексті становлення політичної релігії ОУН; з'ясувати причини суспільного розголосу городоцької справи; встановити, у який спосіб городоцька справа вплинула на подальшу історію ОУН; виявити імена головних творців культу героїв Данилишина та Біласа; прослідкувати становлення цього культу; проаналізувати націоналістичний дискурс про цих героїв крізь призму концепції «мономіфу» Джозефа Кемпбелла.

Застосовність концепту «політична релігія» для аналізу ідеології та практики ОУН вже довів Олександр Зайцев, на думку якого: «з історичних форм націоналізму найбільшу схильність до перетворення в політичну релігію виявляв інтегральний націоналізм» (Зайцев О., Беген О., Стефанів В., 2011, с. 34). Через це запропонована стаття не містить теоретичного блоку, присвяченого обговоренню цього питання. Все ж, термін «політична релігія» вжито у розумінні – різновид світської релігії, що сакралізує певну політичну ідеологію та рух.

Виклад основного матеріалу. Життєвий шлях Дмитра Данилишина та Василя Біласа: складності інтерпретації. Дмитро Данилишин (02.04.1908–23.12.1932) і Василь Білас (17.09.1911–23.12.1932) прожили зовсім коротке життя. Молоді люди були родичами: Білас доводився племінником Данилишину. Обидва мали середню освіту (Данилишин закінчив три класи народної школи, а Білас – сім класів) і доволі низький статус у соціальній структурі Польської держави (Данилишин працював шевцем, а Білас продавцем). Їхній побут був уплетений у життя української громади Трускавця і пов'язаний із місцевою парафією Української греко-католицької церкви (УГКЦ) та національно-патріотичними товариствами й організаціями. Обидва були членами товариства «Сокіл», брали участь у діяльності хору «Сурма» й духового оркестру. Окрім цього Білас займався народними танцями у спеціалізованому гуртку «Просвіти», а Данилишин виявляв інтерес до занять спортом. У 1927 р. молоді люди вступили до «Пласту». Орієнтовно того ж року вони стали членами Української військової організації (УВО). Спочатку займалися поширенням нелегальної літератури, а від 1931 р. брали участь у вчиненні терористичних актів. Їхні імена пов'язують із такими подіями: нападами на «Банк Людовий» у Бориславі (31 липня 1931 р.) і на пошту в Трускавці (8 серпня 1931 р.), убивством сенатора Тадеуша Голувки (29 серпня 1931 р.), а також пограбуванням пошти в Городку (30 листопада 1932 р.). Сучасні дослідники вважають, що Данилишин і Білас насправді не мали стосунку до вбивства сенатора, однак для української спільноти Другої Речі Посполитої це був безперечний факт, що вплинув на героїзацію цих постатей.

Залученість до церковного життя, а також до діяльності українських патріотичних організацій автоматично сприймаються як свідчення патріотизму і високої духовності цих молодих людей, як і багатьох інших учасників національного спротиву. Однак, на цей факт можна поглянути з іншого боку, якщо поставити незручне запитання: чи могли молоді люди в конкретних умовах міжвоєнної доби зробити інший вибір?

Данилишин і Білас належали до покоління українців, яке виросло та сформувалося духовно в атмосфері невдоволення результатами Першої світової війни й Української національної революції. Непродумана політика

польської влади стосовно національних меншин (детальніше про соціальне коріння західноукраїнського націоналізму див.: Шліхта, 2011), а також вістки про терор у советській Україні змушували західних українців хаотично шукати шляхів виходу із ситуації. Старше покоління, виховане в традиціях Австро-Угорської монархії, знаходило свій шлях у партійній роботі та парламентській боротьбі. Молодше покоління не мало такого досвіду й, окрім цього, звинувачувало «батьків» у поразці революції. Через це воно зазнавало впливу радикалів-націоналістів. Ґрунт для такого впливу закладався в національно-патріотичних організаціях, старшими членами яких нерідко були ветерани національно-визвольної боротьби. Варто згадати і роль «Пласту», вихованцями якого було багато провідних членів ОУН. Повна заборона пластової діяльності польською владою 26 вересня 1930 р. зробила «Пласт» ще привабливішим в очах молодих людей.

У якості пластуна себе особливо проявив В. Білас: наприкінці 1929 р. він став керівником гуртка юнаків. Оскільки Білас уже був членом УВО, можна припустити, що його наставництво мало специфічний ухил. У 1930 р. він брав участь у меморіальних заходах на г. Маківці. Біласа неодноразово судили за участь у пластовій діяльності, востаннє – 20–27 листопада 1932 р. безпосередньо перед нападом на пошту в Городку.

Як Данилишин і Білас у такому юному віці стали терористами? Чому терор приваблював тогочасну молодь? Аналізуючи залученість молодих українок до націоналістичного підпілля, Марта Богачевська-Хомяк стверджує, що українцям було нелегко зважитися на терористичні акти. На думку дослідниці, один із перших експропріаційних нападів на листоношу за участі Ярослава Любовича, Романа Мицика та Стефанії Кордуби у березні 1929 р. завершився невдачею через те, що виконавці не були морально налаштованими, їх охопила паніка (Богачевська-Хомяк, 2018, с. 362). Однак, у 1930-х рр. і кількість терористичних актів ОУН, і кількість їхніх виконавців зростає.

Шпальти націоналістичних видань пістрявіли прикладами терору з історії національно-визвольних рухів інших народів, переважно польського й ірландського. У такий спосіб читачам нав'язували думку, що терор поширений та апробований у світі засіб національної боротьби. Терор не лише морально виправданий, а й морально зобов'язуючий, адже «сам в собі, несе моральне оправдання тому, що є він відповіддю на насильства ворога. *Терор в цьому розумінні, це не насильство.* Терор це сила, що стає в обороні людських прав, проти безкарного насильства, що топче їх. Сила, що задержує руку насильника, не є насильством, а противно *боротьбою із ним.* [...] Терористичний акт, це акт *всенароднього засуду.* Терорист це один із суддів» (Терор як засіб самооборони, 1929, с. 3). Вочевидь, у такому контексті сприймали свої дії щирі патріоти Данилишин і Білас.

Чи варто вживати терміни «терор», «терористи» стосовно представників націоналістичного підпілля? У вітчизняній історіографії панує думка, що не варто, адже такий слововжиток дискредитує український національно-визвольний рух. На думку авторки статті, уникати цих слів не доцільно з кількох причин. Насамперед тому, що їх вживали самі націоналісти. Також тому, що повне ігнорування цих термінів викривлює історичну правду про характер діяльності УВО та ОУН. Питання полягає в іншому: як оцінювати міжвоєнний період, упродовж якого патріотично налаштовані радикали зчаста вдавалися до терористичних актів? Це були мирні десятиліття чи продовження Першої світової війни? І від цього залежатиме оцінка їхньої діяльності. Ярослав Грицак стверджує, що: «Міжвоєнну добу можна назвати мирною лише номінально. Це була “війна іншими засобами”. Тому є сенс умовно говорити про 1914–1945 роки як про одну велику Тридцятилітню війну ХХ століття» (Грицак, 2022, с. 209). Укладачі збірки із промовистою назвою «Війна під час миру» (Війна під час миру, 2020) також розглядають цей період історії як позірно мирний. Це було продовження Великої війни, яка не завершилася повністю ані для українців, ані для поляків, ані для більшості європейців. Методи націоналістів відповідали характеру доби, в якій вони діяли.

Радикалізація частини української спільноти Другої Речі Посполитої особливо очевидна, якщо йдеться про її ставлення до тих представників польської еліти, які намагалися врахувати інтереси національних меншин і нормалізувати міжнаціональні взаємини. Так, Т. Голувко, який політику польської влади стосовно українців і білорусів вважав «бездумною», пропонував конкретні шляхи покращення становища населення кресів (Голувко, 2012). Однак, для Петра Мірчука, члена ОУН та її історіографа, Голувко був підступним політиком, що вдавав приятеля українського народу (Мірчук, 2007, с. 219). Діяльність таких політиків лише відволікала українців від їхньої головної мети – здобуття незалежності України, тому їх, на думку українських радикалів, варто усувати, навіть фізично.

У ході слідства у справі нападу на пошту в Городку було виявлено показові факти, що свідчать про загальну напругу й несприйняття поляками та українцями наявного стану речей. Так, поштові урядовці виявилися колишніми вояками легіону Юзефа Пілсудського й попри інструкції мали при собі зброю. Коли українці вибігли з пошти, їх обстріляли із навколишніх будинків (Посівнич, Підпільно-революційна діяльність, 2017, с. 191). Щоб підсумувати сказане, звернімося до тверджень німецького письменника Альфреда Дебліна, який у своїй книзі «Подорож Польщею» (1925 р.) так характеризував українсько-польське протистояння і його причини (на прикладі Львова): «[...] діловитість і мир панують на його вулицях. [...] На задньому плані і в підспідді нуртують ворожість і

насилство. [...] Війна неприхована і таємна – гірша, ніж та, яку вела Ірландія проти Англії. [...] Окупація – ось воно: пригніченість, чужість у власній країні – ходячи вулицями, я гостро це відчуваю – найгірше, що може бути. [...] Уявлені люди і ті, які так почуваються, є людьми, які вмирають, задихаються; їм не зарадять гарні дороги» (Цит. за: Гаврилів, 2013, с. 260).

Історичне підґрунтя міфу про Біласа–Данилишина. Провід українських націоналістів (ПУН) доручив проведення експропріаційного нападу на пошту в Городку крайовому провіднику ОУН на західноукраїнських землях Богдану Кордюку. До організації нападу також були залучені: Роман Шухевич, бойовий референт ОУН, Микола Лебедь, творець і керівник Юнацтва ОУН у Галичині у 1930–1932 рр., і Zenon Коссак, засновник дрогобицької бойової групи УВО, до якої належали Білас і Данилишин. З цією метою обрали 12 досвідчених бойовиків: Юрія Березинського (керівник групи, рідний брат дружини Шухевича Наталії Березинської), Дмитра Данилишина, Василя Біласа, Маріяна Жураківського, Степана Долинського, Степана Куспіся, Володимира Старика, Григорія Файду, Григорія Купецького, Степана Мащака, Степана Цапа та Петра Максимціва. Передбачалося, що напад буде здійснено 29 листопада 1932 р. Однак, через запізнення із передачею набойів, його перенесено на наступний день. 30 листопада нападники увійшли у коридор пошти, де розділилися на чотири групи: одна група залишилася в коридорі для прикриття, друга увійшла до основного приміщення пошти, третя захопила каси, четверта заблокувала телефонну станцію. Білас і Данилишин відповідали за вилучення коштів. Стрілянину на пошті розпочав Ю. Березинський. Працівники пошти відкрили вогонь у відповідь. У висліді шестеро бойовиків було поранено; з-поміж них Березинський, який вибіг на вулицю, впав неподалік пошти і застрелився, щоб не потрапити в руки поліції. Одного з нападників, В. Старика, на вулиці убив актор українського театру Нікітін, який не розібрався у ситуації. Одразу ж розпочалося переслідування бойовиків. Щоб залучити населення до пошуків, поліція поширила поголос, що розшукує злочинців, які пограбували український кооператив.

Утікачі розділилися на дві групи, одна з яких попрямувала на Львів, а інша у складі Біласа, Данилишина й Куспіся – на станцію Глинна Наварія, звідки Білас і Данилишин мали вирушити до Дрогобича. На шляху Біласа й Данилишина трапилося три ключові події. На станції Глинна Наварія їх зупинили поліцейські, щоб перевірити документи. Зав'язалася бійка і Данилишин вбив коменданта місцевої поліції та поранив ще одного поліцейського. Згодом, рухаючись уздовж залізничної колії, молоді люди зустріли залізничника-поляка, який повідомив про їхнє місцезнаходження поліцію. Коли втікачі опинилися на Стрийщині в с. Розвадові, на них

напали розлючені селяни, які сприйняли молодиків як грабіжників українського кооперативу. Білас і Данилишин були змушені втікати до с. Верин. Сюди ж надійшли переслідувачі-селяни та поліція. Заарештованих відвезли до Львова й ув'язнили в Бригідках.

Данилишин і Білас – одні з перших представників націоналістичного підпілля, справу яких розглядав т. з. "наглий" (у значенні – швидкий) суд. Такий суд вирізнявся скороченим терміном розгляду справи (у межах трьох тижнів) і суворістю покарань (було передбачено лише два види покарань: ув'язнення строком від 10 до 15 років або ж смертну кару). Судовий процес, що відбувся у Львові 17–22 грудня 1932 р., викликав надзвичайний розголос у суспільстві, адже імена Данилишина й Біласа пов'язували з убивством Тадеуша Голувки. Адвокат Степан Шухевич згадує про виняткові заходи безпеки: залу засідань охороняло декілька кордонів поліцейських (Шухевич, 1991, с. 447-448). Усередину приміщення суду зрештою потрапило 150 осіб, які мали запрошення. 54 з них були свідками у справі (Посівнич, Підпільно-революційна діяльність, 2017, с. 192).

На лаві підсудних опинилися: Білас, Данилишин, Жураківський і Коссака. Молодих людей боронили найвідоміші представники львівської адвокатури: Данилишина – д-р Степан Шухевич і д-р Кость Паньківський, Біласа – д-р Володимир Старосольський і д-р Олександр Марітчак, Жураківського – д-р Лев Ганкевич і Коссака – д-р Маріян Глушкевич. Суддівську колегію очолював відомий українофоб Ягодзінський.

Цей судовий процес був унікальним. Насамперед тому, що він привернув увагу ширшого кола громадськості до проблеми українсько-польських взаємин у порівнянні з попередніми аналогічними процесами. Цьому сприяв той факт, що перебіг судових засідань детально висвітлювався кореспондентами різних часописів зі Львова, Кракова, Варшави, Вільно. Особливий інтерес викликали постаті підсудних, насамперед Біласа та Данилишина. Вони різнилися від тих образів українських націоналістів, які склалися в уяві поляків: це не були напівдикі бандити з кресів, що постали проти законності, порядку, прогресу, цивілізації, які утілювала Польська держава. Водночас, Білас і Данилишин вразили поміркованих представників української громади: ці молоді люди приємної інтелігентної зовнішності приваблювали відсутністю страху, готовністю відповідати за скоєне, трепетним ставленням один до одного тощо. Було очевидно, що їх піддавали тортурам. Канонічним став візуальний образ Данилишина – молодого націоналіста, голова якого обв'язана рушником із плямами крові на ньому. На відміну від Біласа, який давав свідчення, Данилишин постійно мовчав. Його мовчазна поведінка доводила, що він не збирається полегшувати свій вирок. Тому вона стала ще кращою рекламою ідей української національно-визвольної боротьби,

ніж блискучі промови оборонців, що були визнані класичними у колах фахівців.

Згідно з Йоганом Гейзингою, судовий процес є типовим прикладом ігрової поведінки дорослих. Суд у справі нападу на пошту в Городку повністю підтверджує таку характеристику. Обидві сторони (польська й українська) звинувачували одна одну в надмірній театральності. Зокрема, С. Шухевич назвав театральною сценою допит постраждалих поліцейських у лікарні, адже за станом здоров'я вони могли свідчити в залі судових засідань (Шухевич, 1991, с. 449). Процес укотре довів, що стан польсько-українських взаємин залежав не тільки і не стільки від фактів, як від їх інтерпретації, адже ті ж самі підсудні одночасно стали героями для однієї частини суспільства і ворогами для іншої.

22 грудня 1932 р. Д. Данилишин, В. Білас і М. Жураківський були засуджені до страти, а справу З. Коссака передано до звичайного суду. Зусиллями оборонців, Союзу українок та Української парламентарної репрезентації Президенту Польщі Ігнацію Мосціцькому й маршалу Юзефу Пілсудському було передано прохання про помилування підсудних. Цю ініціативу підтримали також колишні бойовики Польської партії соціалістичної (ППС), які слушно вважали, що українці повторюють їхні власні дії, спрямовані проти російської влади у переддень Великої війни. Президент помилував лише Жураківського. Йому смертну кару було замінено на 15 років ув'язнення.

Страта Біласа і Данилишина відбулася на світанку 24 грудня 1932 р. на подвір'ї в'язниці «Бригідки». При страті, окрім поляків, були присутні оборонці й тюремний священник д-р Липський. Щоб підтримати молодих людей, арештанти «Бригідок» у момент страти заспівали пісні «Ви жертвою в бою нерівним лягли» і «Не пора, не пора...». Тіла страчених рідним не видали.

Біблійні мотиви у справі Данилишина – Біласа. Ідеологія ОУН як політична релігія. Найсильніше враження на присутніх у залі засідань під час розгляду справи нападу на пошту в Городку справили свідчення о. Миколи Киндія, греко-католицького пароха с. Верина. Його свідчення наводимо за спогадами адвоката Олександра Марітчака (1966 р.), які повністю цитує Зиновій Книш у своїй праці «Городок» (1973 р.).

Отець Киндій, вже немолода людина, згідно з оцінкою О. Марітчака, був «правдивим майстром слова і, мабуть, знаменитим проповідником» (Книш, 1973, с. 156). Ефект від його слів посилили обставини: коли отець почав свідчити, годинник на міській ратуші вибив північ, і світло у залі вимкнули. Свою оповідь він продовжував при світлі свічок. Священник розповів таке: 1 грудня 1932 р. він побачив, як група селян із кілками та дрочками бігла до лісу. Отець пішов за ними й почув крики: «Бити їх, забити!». Згодом прозвучав постріл. Голоси селян стверджували, що в

людини, яка стріляла, закінчилися патрони, тому можна підходити до неї безпечно. Отець побачив чоловіка, що лежав на землі, оточеного селянами. Неподалік – ще одного. Їх обидвох жорстоко били. Раптово один із лежачих прийшов до тями та підвівся. Через мить підвівся і другий. Ці молоді люди взялися попід руки і підійшли до могили посеред поля. Вищий за зростом молодик промовив: «Ми члени Української Військової Організації. Ми вмираємо за Україну. Як ви будете так воювати – ніколи не будете мати України» (Книш, 1973, с. 157). Потім хлопці поцілувалися. Отець так прокоментував свої спогади у цьому місці: «Я вдачі доволі спокійної і вмю над собою запанувати. Але та хвилина, коли довкола стояли люди з дрючками, а вони над ними, на стрілецькій могилі, пригадала мені, що так мусіло бути в Гетсиманському Саді, коли Христа видавали на розп'яття» (Книш, 1973, с. 157). Оповідач продовжив. Коли він почув слова молодих людей, у нього підігнулися ноги. Він став навколішки і почав вимовляти наголос молитву. Селяни наслідували пароха. У хвилину, коли пролунали останні слова молитви, надійшли поліцейські та забрали хлопців.

Свідчення священника викликали загальний спазматичний плач у залі, де «запанував неземний, піднесений настрій» (Книш, 1973, с. 158). Навіть оборонці витирали сльози. Під час оповіді (у місці, де згадувалася Україна) розридався також Данилишин. Він похилився на плече Біласа, а той обіймав і цілував його. Згодом деякі польські часописи назвали цей порив Данилишина театральною сценою, наперед умовленою та підготовленою (Шухевич, 1991, с. 449).

Стосунки УГКЦ та ОУН від часу заснування організації були неоднозначними, адже ОУН запропонувала власну релігію, центральною цінністю якої проголошено Українську Націю (детальніше про це див.: Зайцев, Беген, Стефанів, 2011). На думку Роджерса Брубейкера, можна виділити чотири підходи до аналізу стосунків релігії та націоналізму. Перший полягає в тому, щоб розглядати релігію та націоналізм як аналогічні явища. Другий розглядає релігію як причину й пояснення націоналізму. Третій трактує релігію як складову націоналізму. Четвертий зосереджується на пошуку власне релігійних форм націоналізму (Brubaker, 2012). У конкретному випадку з історії ОУН, що розглядається, перший підхід виглядає найперспективнішим.

Нова релігія ОУН потребувала своїх мучеників. І зусиллями греко-католицького священника вона отримала двох найпопулярніших із них. У своїх свідченнях о. Киндій спирався на власний релігійний світогляд. Як віруюча людина він побачив у подіях 1 грудня 1932 р. специфічний підтекст. Цей підтекст був зрозумілий і прийнятний для більшості західних українців міжвоєнної доби, тому у націоналістичній пропаганді культу героїв Біласа та Данилишина свідчення священника займали чільне місце.

Отець, вірогідно, не цілком усвідомив свою роль як співтворця культу бойовиків ОУН, але він цю роль виконав.

До формування культу мучеників Біласа та Данилишина долучився також адвокат С. Шухевич. У справі нападу на пошту в Городку фігурувало двоє його родичів. Можливо, особливе натхнення Шухевича можна пояснити його прагненням «обілити» імена рідних за провал справи. З. Книш стверджує, що в 1939 р. ПУН замовив Шухевичу як оборонцю на політичних процесах над українськими націоналістами написання спогадів. За що він отримував гонорар. У силу обставин ці спогади неодноразово переписувалися й, зрештою, були опубліковані в 1991 р. Отже, сам текст спогадів не міг уплинути на становлення культу героїв Біласа та Данилишина до моменту публікації. Попри все, навіть якщо спомини Шухевича не сприяли зародженню цього культу й не відображають повністю історичну правду, вони все ж відтворюють націоналістичну кон'юнктуру і прагнення автора їй відповідати. Особливий інтерес викликає такий факт зі спогадів: коли оголосили присуд, В. Старосольський від імені трьох, засуджених на смертну кару, попросив суд звернутися до Президента з проханням помилувати молодих людей. Однак, ця ініціатива обурила Шухевича. «Причина була проста: Данилишин і Білас повинні були вийти із зали розправ як чисті українські революціонери без скази. Прошення про уласкавлення мимоволі кидає якусь тінь на авреолу революціонера» (Шухевич, 1991, с. 453). Ця цитата ілюструє одну істину: історики не можуть знати достеменно, чи хотіли стати героями ціною власної смерті Данилишин і Білас, але такими героями їх хотіло зробити багато людей навколо. Цікаво, що Шухевич неодноразово використовує в тексті релігієзнавчу термінологію. Так, описуючи сцену страти, він говорить про мощі героїв.

Важливою складовою політичної релігії ОУН був культ смерті (бажано героїчної) в ім'я Української Нації/ Батьківщини. Вірних організації зорієнтовували на потребу такої жертви. І, Дмитро Данилишин своїми висловлюваннями, що стали крилатими, прислужився ідеологам ОУН у цьому питанні. Слова, сказані Данилишиним безпосередньо перед стратою: «В цій хвилині я не маю жадних бажань. Мені тільки дуже жаль, що я можу лише раз умерти за Україну!» (Мірчук, 2007, с. 246), перетворилися на своєрідне кредо молодих учасників руху. Показово, що саме ці слова Данилишина, а не інші, життєствердні, із судової зали: «Я знаю, що мене жде. Я був і є на все приготований. Тільки шкодую, що не зможу далі працювати для нашої Неньки України!» (Мірчук, 2007, с. 245), набули такої популярності. Зенон Коссак, значно впливовіший за Біласа й Данилишина член організації, якому вдалося уникнути смертного вироку, не набув такого народного визнання як рядові бойовики, що померли за свою ідею.

Смерть за Батьківщину уможливить майбутнє воскресіння. Саме так можна зрозуміти текст Володимира Маруняка, який у брошурі «Городок Ягайлонський» змальовує видиво останнього бою: «Падали, падають, будуть падати! На місце одного встає двох боеків... Дальше десятки, сотки, тисячі. Великі мертві живуть в живих і разом несуть несплямлений прапор Національної Революції... Грізний Легіон Несмертельних твердою ногою ступає до Сонця! В чолі ротердамський Мученик – вождь Євген Коновалець... В перших рядах рука в руку з усмішкою на устах ідуть: хлопчачий Білас, суворий і мовчазний Данилишин, лагідний Коссак і задивлені в далечінь Березинський та Старик!» (М-к, 1940, с. 25).

Становлення культу героїв Дмитра Данилишина та Василя Біласа. Культ героїв Данилишина та Біласа передусім був пов'язаний із їхньою трагічною смертю на шибениці. Однак його формування розпочалося ще за життя молодих людей. Цікаві факти з цього приводу наводить Степан Ленкавський, ідеолог ОУН, який у грудні 1932 р. був ув'язнений у «Бригідках». У статті «Коли дзвони дзвонили над Городком» він так змальовує народне визнання Данилишина та Біласа напередодні їхньої страти: «Дбайливо вирізана з газети поліційна знімка тих, що завтра вмруть, береглася, як святість. Подекуди по селянських хатах сміливіша рука приміщувала вирізок газетної знімки на стіні, поруч святих образів. Довше били поклони і довше, як звичайно, зітхали сільські бабусі» (Ленкавський, 2002, с. 227).

Народна любов до страчених героїв набувала різних виявів. Навесні 1933 р. було споруджено символічну могилу Данилишина та Біласа поблизу с. Верина. Польська поліція неодноразово розкопувала цю могилу, справедливо побоюючись, що вона перетвориться на місце сили для патріотично налаштованих українців. Коли могилу розкопано утретє, спрацювала вибухівка. Одну людину було вбито й кількох поранено. Попереджувальну записку про те, що так трапиться, якщо могилу буде спрофановано, українці прив'язали до хреста (Мірчук, 2007, с. 342).

У своїх спогадах С. Шухевич стверджує, що на другий день після страти Данилишина й Біласа він зустрів поета Юрія Шкрумеляка й підкинув йому ідею написати пісню про цих героїв (Шухевич, 1991, с. 456). Ця пісня стала однією з багатьох, присвячених молодим людям. Так, Роман Пастух нараховує щонайменше шість таких творів (Пастух, 2017, с. 199). Цікавий варіант пісні про Данилишина й Біласа записала Галина Кравцова в с. Добрянах Стрийського району Львівської області. Відгомін розповіді о. Киндія на судовому процесі відчувається в таких рядках пісні: «Вони били, катували тих молодих хлопців / Так, як били жиди Христа на горі Голгофті» (Кравцова, 2019, с. 1196). Наприкінці твору образи двох реальних людей злилися в одну особу-героя: «А наш Білас-Данилишин любив Україну, за то йому висипали високу могилу» (Кравцова, 2019, с. 1197).

Варто зазначити, що у (політичній) міфології та фольклорі доволі популярними є близнюкові сюжети. Родинні зв'язки Біласа й Данилишина робили їхні постаті ідеальними для чергової адаптації цього сюжету. Зазвичай, образи близнюків використовують для протиставлення життєвих позицій. У випадку Біласа-Данилишина йдеться про родичів / культурних героїв, які доповнюють один одного. Протиставляються лише риси їхньої зовнішності й характеру: вищий – нижчий, мовчазний – говіркий, суворий – веселий, твердої вдачі – м'якої вдачі тощо.

У пам'ять про героїв українці почали масово відмовлятися від вживання алкоголю й тютюну, що були державною монополією. Ті, хто вже відмовився від цих шкідливих звичок, на сторінках преси поіменно зверталися до своїх знайомих із закликом приєднатися. «Відмовлятися навіть неохочим було ніяково, щоб не тратити марки доброго українця» (Ленкавський, 2002, с. 229).

Ідеологи й пропагандисти ОУН обох відламів, а також її симпатичні активно залучали постаті Біласа й Данилишина для популяризації ідей українського націоналізму та діяльності ОУН. Загалом, літературу ОУН та її прихильників про городоцьку справу можна класифікувати за цільовою аудиторією на дві групи. Першу групу представлено працями доволі відомих у націоналістичних колах діячів. Інколи ці твори мають значний обсяг. Вони зорієнтовані на глибшу пропаганду у середовищі тих, хто цікавився українським націоналізмом і конкретно діяльністю організації. Так, значну увагу приділив городоцькій справі Петро Мірчук (представник ОУН (б)) у своєму «Нарисі історії ОУН. 1920–1939 роки» (1968 р.). Повністю присвячені цій справі праці Данила Чайковського (представник ОУН (б)) «Білас і Данилишин» (1969 р.) і Зиновія Книша (представник ОУН (м)) «Городок» (1973 р.). Обидві праці написані в публіцистичному стилі та є компіляціями усіх можливих матеріалів, що стосуються нападу на пошту в Городку та судового процесу. Власне аналітики в них небагато.

Другу групу утворюють праці маловідомих публіцистів. Вони здебільшого незначного обсягу, зорієнтовані на поверхову пропаганду серед ширшого загалу. Ця пропаганда чутливо реагувала на прояви невдоволення громадськості діями ПУН, що проявилися у зв'язку із городоцькою справою. Яскравий приклад – драма Степана Васкана «Данилишин і Білас» (1933 р.). Свій твір автор присвятив «всім українським матерям, котрих сини полягли в нерівній боротьбі за визволення дорогої Батьківщини». У п'єсі змальовано образи матері Біласа й студентки Галини, які залучені до підпільної діяльності. Їх наділено такими рисами як мужність і послух. Ці образи (один із яких, вірогідно, збірний) і присвята невідомої жінки, позаяк жіноцтво зчаста не погоджувалося з тим, що українська молодь має вмирати з наказу ПУН.

Автор також намагався переконати читачів і глядачів у тому, що очільники ОУН не повинні безпосередньо займатися терористичною діяльністю й що українська молодь вважає терор власною функцією. У п'єсі Білас, Данилишин, Березинський і Старик переконують представника Проводу в тому, що йому не варто брати участь у нападі на пошту в Городку, адже: «між собою рішили, що обов'язком нашим є зберігати провідний мозок нашої організації. – Бо, коли наші вороги винищать провідний мозок нашого народу, вони вже з народом скоро справляться!» (Васкан, 1933, с. 10). Вочевидь, цей текст був відповіддю на обурення Проводом, яке висловлювали прибічники легальних методів боротьби. Адже, і на їхню думку, ПУН використовував молодь у своїх цілях.

Найемоційніша третя дія драми написана на основі свідчень о. Киндія в судовій залі. Автор описує зустріч Данилишина й Біласа під час їхньої втечі з місця події із натовпом селян і згодом із священником. У промові останнього до селян молоді люди перетворюються на «мучеників святих окровавлених [...], що їх сам Господь назначив для вашого спасення, для визволення України, для слави Божої й чести грядущих поколінь» (Васкан, 1933, с. 23). Під впливом слів священника один із селян впав навколішки і визнав молодиків «святими мучениками за волю України».

Як стверджує Олександр Гриценко: «Справді, практично будь-яка політична ідеологія (й національна ідеологія зокрема) має тенденцію до утворення власного *sacrum*, кола священних понять та об'єктів (що зазвичай охоплює канонізовану й сакралізовану національну історію та культуру), а крім того – до пояснення світу через набір єдино правильних відповідей на низку важливих запитань...» (Гриценко, 1998, с. 181). Постаті Данилишина й Біласа знадобилися ОУН для формування кола мучеників, а також для роз'яснення базових принципів діяльності організації. Показовою у цьому сенсі є п'єса Василя Щербія «Голгота» (1964 р.). Єдиний свідок зустрічі селян із Біласом і Данилишином о. Киндій повідомив про їхню розмову зовсім мало. Тому В. Щербій використав цю недовомовленість для потреб організації. Сцену зустрічі селян із бойовиками подано автором як короткий виклад цілей і методів ОУН: «Ми нічого не крали! Ми відбираємо від ворога те, що він у нас грабує...», «Боремось за вільну державу, за Україну, щоб ви не були рабами чужинців-зайд, а були господарями вашої землі» тощо (Щербій, 1964, с. 24). Чому представники націоналістичного підпілля із готовністю беруть участь у судових процесах? – Бо вони цього прагнуть, щоб українці й увесь світ знали, за що вони борються.

У п'єсі Щербія чіткіше, порівняно із драмою Васкана, простежується ідея месіанства ОУН. Автор нав'язує думку, що бойовики ОУН вирішили стати апостолами нової віри в Українську Націю і «готові віддати своє

життя за її поширення, як Христові Апостоли, як перші християни» (Щербій, 1964, с. 22).

Вибір п'єси, тобто драматичного твору призначеного для розігрування на сцені, з метою спопуляризувати постаті Біласа й Данилишина не випадковий. ОУН від початку робила наголос на візуалізації образів молодих героїв. З цією метою, зокрема, було відтворено й розповсюджено 20 тисяч світлин Данилишина, Біласа, Березинського та Старика (Чайковський, 1969, с. 250-253). Відомо, що значним успіхом користувалася постановка драми С. Васкана у Народному домі в Нью-Йорку взимку 1934 р. Отримані від продажу квитків кошти поповнили бойовий фонд ОУН (Посівнич, Політичний портрет Василя Біласа і Дмитра Данилишина, 2017, с. 122). Того ж року Микола Новак, один із організаторів українського кіновиробництва у США, задумав зняти кінострічку за мотивами драми Васкана. Почин переадресували українським митцям у Європі, де кіновиробництво було дешевшим. Але проєкт так і не реалізували (Мицик, 2020). Дві художні кінострічки про молодих героїв – «Незламні» (реж. Михайло Греділь, 2019 р.) та «Екс» (реж. Сергій Лисенко, 2020 р.) – з'явилися значно пізніше за трагічних обставин російсько-української війни. Показово, що режисер-аматор М. Греділь – греко-католицький священник, парох храму Благовіщення Пречистої Диви Марії у Городку, військовий капелан, керівник молодіжної духовно-патріотичної організації «Апостольська Чота», на відміну від свого попередника о. Киндія, свідомо пропагує постаті Біласа та Данилишина як рольові моделі для молоді.

Націоналістичний «мономіф». Данилишин і Білас – реальні постаті української історії. Водночас, вони є персонажами українського фольклору й націоналістичної міфології. Тому важливо зрозуміти, де завершується реальність і розпочинається міфотворчість.

Ідею «мономіфу», тобто єдиного сюжету «мандрівки героя», що повторюється в різних міфологіях, запропонував Джозеф Кемпбелл у праці «Тисячолікий герой» (1949 р.). На його думку, «мандрівка героя» охоплює три етапи: виправа (поклик до героїського вчинку) – ініціація (шлях випробувань) – повернення.

Вихідною точкою націоналістичного героїчного міфу є належність героя до певної національної спільноти. У випадку міфології ОУН, можливо, йдеться також про належність героя до української етнічної спільноти. Ця теза є припущенням, а не твердженням. Адже, з одного боку, усі найвідоміші герої ОУН – українці за походженням, але з іншого, членами організації були не лише українці, та й ідеологію / міфологію ОУН не слід вважати однорідною.

Поклик молодих українців до героїчного вчинку у міжвоєнній Польщі відбувався шляхом залучення до діяльності національно-патріотичних організацій на тлі кущих освітніх, кар'єрних та інших перспектив: адже

українське середовище Польської держави було єдино можливим простором самореалізації для більшості з них.

Найважливішою подією на шляху випробувань героїв Данилишина й Біласа була участь у нападі на пошту в Городку. Доцільність нападу обговорювалася навіть у лавах ОУН, де *post factum* було проведено внутрішнє розслідування причин невдачі. Але саме ця подія дозволила молодим людям вийти на завершальний етап «мандрівки героя». «Коли герой завершить свій чин, [...] зі своїми здобутками мусить повернутися додому, до вихідного пункту, щоб змінити життя своєї спільноти на краще. Такий закон мономіфу – герой мусить описати Повне коло і приступити до нової праці: принести мудрість [...] у світ людей, де цей здобутий ним дар може послужити відродженню спільноти, нації [...]», – стверджує Кемпбелл (Кемпбелл, 2022, с. 181). Набутий молодими людьми дар, вочевидь, полягав у можливості пропагувати ідеї української національно-визвольної боротьби для ширшої аудиторії в залі судових засідань. Недарма Я. Грицак зазначає, що спочатку ОУН була маргінальною силою. «Популярність і співчуття їй приносили судові процеси, які показували дволикість польської влади – навіть для поляків: молодих українських націоналістів засуджували до страти за ті самі злочини, які чиняли Пілсудський та інші польські націоналісти перед 1914 роком» (Грицак, 2022, с. 285). Останній акорд мандрівки – героїчна смерть Данилишина та Біласа на шибениці.

Висновки. Дмитро Данилишин і Василь Білас були дітьми свого часу. Головним життєвим викликом для них стало українсько-польське протистояння у Другій Речі Посполитій. Як і багато представників їхнього покоління, молоді люди потрапили під вплив правих радикалів. Вірогідно, цьому посприяла низка факторів: їхнє оточення, участь у діяльності національно-патріотичних організацій, риси характеру. Під впливом пропаганди ОУН вони вважали, що терористична діяльність є виправданим засобом національно-визвольної боротьби.

Суспільна думка міжвоєнної доби пов'язувала імена Данилишина та Біласа із такими ключовими подіями як: вбивство сенатора Т. Голувки та експропріаційний напад на пошту в Городку. Судовий процес над учасниками городоцької акції ОУН, за наслідками якого Данилишина та Біласа стратили на шибениці, перетворив молодих людей на «ікони» націоналістичного руху. На визнання Данилишина й Біласа героями вплинуло декілька чинників. Насамперед, їхня мужня постава під час судового процесу: відданість власним ідеалам і відсутність страху смерті. Афористичний спосіб висловлювань Данилишина сприяв легкому запам'ятовуванню сказаного на процесі. Також, демонстровані молодими людьми у судовій залі вияви взаємної любові робили їхні постаті

людянішими і доступнішими для розуміння обивателя. Вони стали «своїми» для багатьох.

Городоцька справа збігом обставин створила для ОУН нову пропагандистську нішу – можливість позиціонувати своїх членів як новочасних мучеників за Україну. Це стало можливим завдяки свідченням у справі греко-католицького священника М. Киндія. Пропаганда ОУН у різні роки зверталася до його оповіді, намагаючись поєднати популярніший в українській спільноті християнський наратив із менш прийнятним націоналістичним. Це мало сприяти зростанню впливу організації.

Попри вже згаданий конфлікт поколінь, що був характерним для міжвоєнної доби, до формування культу героїв Данилишина та Біласа особливо долучилися представники старшого покоління: о. Киндій та адвокат Данилишина С. Шухевич. Цей приклад з історії ОУН дозволяє повному поглянути на взаємини представників різного віку у зазначений період. Дійсно, старше покоління переважно не штовхало молодше на (інколи сумнівний) подвиг. Але, коли подія вже відбулася, старші намагалися її використати для загального блага.

Література в городоцькій справі засвідчує гнучкість пропаганди ОУН: її здатність працювати з різною аудиторією та форматами. Водночас, можна стверджувати, що становлення культу героїв Данилишина й Біласа було насамперед результатом народного визнання цих героїв, і лише в другу чергу – вислідом цілеспрямованої діяльності націоналістичної пропаганди.

У певному сенсі постаті молодих юнаків Данилишина та Біласа були *tabula rasa* для пропаганди ОУН. Їхню історію можна було написати заново відповідно до потреб організації. Власне тому вона вийшла такою гармонійною та логічною. Ці постаті, як ми їх знаємо, повністю позбавлені внутрішніх суперечностей. Очевидно, що відбувся процес міфологізації: відхід від історії реальних людей на користь культу ідеальних героїв націоналістичного підпілля. На їхньому прикладі було відпрацьовано націоналістичний «мономіф» – оприявлено яким критеріям має відповідати молодий націоналіст та які етапи становлення він має пройти.

Подяка. Висловлюю вдячність членам редакційної колегії журналу та рецензентам за конструктивні зауваження, побажання та консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Авторка не отримувала фінансової підтримки для проведення дослідження та публікації цієї статті.

Джерела та література

Богачевська-Хомяк, М. (2018). Білим по білому: Жінки у громадському житті України. 1884–1939: монографія. Львів: УКУ, 520 с.

Васкан, С. (1933). Данилишин і Білас. Драма в чотирьох діях. Едмонтон: Друкарня Івана Солянича, 30 с.

Війна під час миру. Збройні конфлікти в Європі після Першої світової війни 1917–1923 (2020). За ред. Р. Герварта та Дж. Горна. Київ: Laugus, 292 с.

Гаврилів, Т. (2013). Галичина на тлі модернізаційних процесів (очима Йозефа Рота і його героїв). *Парадигма: збірник наукових праць*. Вип. 7. С. 240-272. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/paradig_2013_7_25 (дата звернення: 30.05.2024)

Голушко, Т. (2012). Методи й шляхи оздоровлення взаємовідносин у Східній Галичині і східних воєводствах. *Ми не є українофілами. Польська політична думка про Україну і українців. Антологія текстів*. За ред. П. Коваля, Я. Олдаковського, М. Зухняк; перекл. з пол. С. Гіріка. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 440 с.

Грицак, Я. (2022). Подолати минуле: Глобальна історія України. Київ: Портал, 408 с.

Гриценко, О. (1998). Міфології, ідеології, громадянські релігії: у пошуках виходу з кризи теоретичного перевиробництва. *Дух і літера*. № 3-4. С. 167-185. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5107> (дата звернення: 21.04.2024)

Зайцев О., Беген О., Стефанів В. (2011). Націоналізм і релігія: Греко-Католицька Церква та український націоналістичний рух у Галичині (1920–1930-ті роки) / Заг. ред. О. Зайцева. Львів: Видавництво УКУ, 384 с.

Кемпбелл, Дж. (2022). Тисячолікий герой. Пер. з англ. О. Мокровольського. Львів: Видавництво Terra Incognita, 416 с.

Книш, З. (1973). Городок. Торонто: Срібна сурма, 551 с.

Кравцова Г. (2019). Пісні-хроніки періоду національно-визвольних змагань ХХ ст.: теми, мотиви, образи (на матеріалах, зібраних у Стрийському районі). *Народознавчі зошити*. № 5 (149). С. 1191-1199. URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2019-5/14.pdf> (дата звернення: 08.03.2024)

Ленкавський, С. (2002). Коли дзвони дзвонили над Городком. *Український націоналізм. Твори*. За ред. О. Сича. Т. 1. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, С. 221-230.

Мищик, Ю. (2020). Спроба створення українського Голлівуду (Микола Новак). *Кіно – Театр*. № 2. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/19199> (дата звернення: 30.05.2024)

Мірчук, П. (2007). Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки. Вид. третє, доп. Київ: Українська видавнича спілка, 1006 с.

М-к, В. (1940). Городок Ягайлонський. Прага: Секція мистців, письменників та журналістів УНО в Празі, 32 с.

Пастух, Р. (2017). Народні герої Білас і Данилишин у фольклорі та художній літературі. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Спец. вип. 3. С. 198-202. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dkz_2017_Spets.vip.3_18 (дата звернення: 08.03.2024)

Посівнич, М. (2012). Життя на тлі історії ОУН: Білас і Данилишин. Львів: Афіша, 172 с.

Посівнич, М. (2017). Підпільно-революційна діяльність Василя Біласа і Дмитра Данилишина: до 85-ї річниці Героїчного чину. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Вип. 3. С. 188-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dkz_2017_Spets.vip.3_17 (дата звернення: 07.03.2024)

Посівнич, М. (2017). Політичний портрет Василя Біласа і Дмитра Данилишина. *Східноєвропейський історичний вісник*. Спец. вип., С. 116-125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eehb_2017_Spets.vip.12 (дата звернення: 07.03.2024)

Терор як засіб самооборони (1929). *Сурма*. Число 1 (16). С. 3.

Чайковський, Д. (1969). Білас і Данилишин. Нью-Йорк: Видавництво Організації оборони чотирьох свобод України, 278 с.

Шліхта, І. (2011). Західноукраїнський націоналізм міжвоєнного періоду крізь призму теорії націоналізму Ернеста Гелнера. *Наукові записки НаУКМА: Історичні науки*. Вип. 117. С. 24-31. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eabaf749-d077-4992-a837-96ba9e17d416/content> (дата звернення: 30.05.2024)

Шухевич, С. (1991). Моє життя. Спогади. Лондон: Видання Української видавничої спілки, 619 с.

Щербій, В. (1964). Голгота. Сценічний етюд у трьох відслонах. *Вісник. Суспільно-політичний місячник*. Число 4 (184). С. 22-24.

Brubaker, R. (2012). Religion and Nationalism: Four Approaches. *Nations and Nationalism*. № 18. P. 2-20. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2011.00486.x> (дата звернення: 30.05.2024)

References

Bohachevska-Khomiak, M. (2018). *Bilym po bilomu: Zhinky u hromadskomu zhytti Ukrainy. 1884–1939: monohrafiia*. Lviv: UKU, 520 s.

Vaskan, S. (1933). *Danylyshyn i Bilas. Drama v chotyrokh diiakh*. Edmonton: Drukarnia Ivana Solianychna, 30 s.

Viina pid chas myru. Zbroini konflikty v Yevropi pislia Pershoi svitovoi viiny 1917–1923 (2020). Za red. R. Gervarta ta Dzh. Horna. Kyiv: Laurus, 292 s.

Havryliv, T. (2013). Halychyna na tli modernizatsiinykh protsesiv (ochyma Yozefa Rota i yoho heroiv). *Paradyhma: zbirnyk naukovykh prats*. Vyp. 7. S. 240-272. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/paradig_2013_7_25 (data zvernennia: 30.05.2024)

Holuvko, T. (2012). Metody i shliakhy ozdorovlennia vzaiemovidnosyn u Skhidnii Halychyni i skhidnykh voievodstvakh. *My ne ye ukrainofilyamy. Polska politychna dumka pro Ukrainu i ukraintsiv. Antolohiia tekstiv*. Za red. P. Kovalia, Ya. Oldakovskoho, M. Zukhniak; perekl. z pol. S. Hirika. Kyiv: VD «Kyievo-Mohylianska akademiia», 440 s.

Hrytsak, Ya. (2022). *Podolaty mynule: Hlobalna istoriia Ukrainy*. Kyiv: Portal, 408 s.

Hrytsenko, O. (1998). Mifolohii, ideolohii, hromadianski relihii: u poshukakh vykhodu z kryzy teoretychnoho perevyrobnytstva. *Dukh i litera*. № 3-4. S. 167-185. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5107> (data zvernennia: 21.04.2024)

Zaitsev O., Behen O., Stefaniv V. (2011). Natsionalizm i relihiia: Hreko-Katolytska Tserkva ta ukraïnskyi natsionalistychnyi rukh u Halychyni (1920–1930-ti roky) / Zah. red. O. Zaitseva. Lviv: Vydavnytstvo UKU, 384 s.

Kempbell, Dzh. (2022). *Tysiacholykyi heroi*. Per. z anh. O. Mokrovolskoho. Lviv: Vydavnytstvo Terra Incognita, 416 s.

Knysh, Z. (1973). *Horodok*. Toronto: Sribna surma, 551 s.

Kravtsova H. (2019). *Pisni-khroniky periodu natsionalno-vyzvolnykh zmahaniy KhKh st.: temy, motyv, obrazy (na materialakh, zibranykh u Stryiskomu raioni)*. *Narodoznavchi zoshyty*. № 5 (149). S. 1191-1199. URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2019-5/14.pdf> (data zvernennia: 08.03.2024)

Lenkavskiy, S. (2002). Koly dzvony dzvonyly nad Horodkom. *Ukrainskyi natsionalizm. Tvory*. Za red. O. Sycha. T. 1. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, S. 221-230.

Mytsyk, Yu. (2020). Sproba stvorennia ukrainskoho Hollivudu (Mykola Novak). *Kino – Teatr*. № 2. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/19199> (data zvernennia: 30.05.2024)

Mirchuk, P. (2007). *Narys istorii OUN. 1920–1939 roky*. Vyd. tretie, dop. Kyiv: Ukrainska vydavnycha spilka, 1006 s.

M-k, V. (1940). *Horodok Yahailonskyi*. Praha: Sektsiia myststsv, pysmennykiv ta zhurnalistiv UNO v Prazi, 32 s.

Pastukh, R. (2017). Narodni heroi Bilas i Danylyshyn u folklori ta khudozhnii literaturi. *Drohobytskyi kraieznavchyi zbirnyk*. Spets. vyp. 3. S. 198-202. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dkz_2017_Spets.vip.3_18 (data zvernennia: 08.03.2024)

Posivnych, M. (2012). *Zhyttia na tli istorii OUN: Bilas i Danylyshyn*. Lviv: Afisha, 172 s.

Posivnych, M. (2017). Pidpilno-revoliutsiina diialnist Vasylia Bilasa i Dmytra Danylyshyna: do 85-yi richnytsi Heroichnogo chynu. *Drohobytskyi kraieznavchyi zbirnyk*. Vyp. 3. S. 188-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dkz_2017_Spets.vip.3_17 (data zvernennia: 07.03.2024)

Posivnych, M. (2017). Politychnyi portret Vasylia Bilasa i Dmytra Danylyshyna. *Shkhidnoevropeyskyi istorychnyi visnyk*. Spets. vyp., S. 116-125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eehb_2017_Spets.vip._12 (data zvernennia: 07.03.2024)

Teror yak zasib samooborony (1929). *Surma*. Chyso 1 (16). S. 3.

Chaikovskyy, D. (1969). *Bilas i Danylyshyn*. Niu-York: Vydavnytstvo Orhanizatsii oborony chotyrokh svobod Ukrainy, 278 s.

Shlikhta, I. (2011). Zakhidnoukrainskyi natsionalizm mizhvoiennoho periodu kriz pryzmu teorii natsionalizmu Ernesta Gelnera. *Naukovi zapysky NaUKMA: Istorychni nauky*. Vyp. 117. S. 24-31. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eabaf749-d077-4992-a837-96ba9e17d416/content> (data zvernennia: 30.05.2024)

Shukhevych, S. (1991). *Moie zhyttia*. Spohady. London: Vydannia Ukrainskoi vydavnychoi spilky, 619 s.

Shcherbii, V. (1964). Holhota. Stenichnyi etiud u trokh vidslonakh. *Visnyk. Suspilno-politychnyi misiachnyk*. Chyso 4 (184). S. 22-24.

Brubaker, R. (2012). Religion and Nationalism: Four Approaches. *Nations and Nationalism*. № 18. P. 2-20. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2011.00486.x> (data zvernennia: 30.05.2024)

Shlikhta I. DMYTRO DANYLYSHYN AND VASYL BILAS: TO THE QUESTION OF THE ORGANIZATION OF UKRAINIAN NATIONALISTS' POLITICAL RELIGION FORMATION

Abstract

The purpose of the study is to investigate the life and activities of Dmytro Danylyshyn and Vasyl Bilas in a historical context. The article seeks to establish the influence of the so-called Horodok affair, in which these young people participated, on the further history of the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN). Additionally, it aims to trace the formation of the Bilas-Danylyshyn worship.

***Methodology:* The work employs general scientific and special historical methods, including chronological, historical-comparative, historical-systemic, source criticism, as well as the methodology of intellectual history and nationalism studies.**

Academic novelty. For the first time, the life and activities of Dmytro Danylyshyn and Vasyl Bilas are examined in the context of the formation of the OUN political religion. The worship of heroes became a cornerstone of the new religion. Danylyshyn and Bilas were significant figures for the OUN because their patriotism and self-sacrifice allowed the new religion to be formally established. This text also explores the influence of individual representatives of the Ukrainian Greek Catholic Church on the formation of the OUN political religion. Additionally, for the first time, the concept of «monomyth» by Joseph Campbell was applied to OUN mythmaking.

Conclusions. The Ukrainian-Polish conflict in the Second Polish Republic was a significant challenge for Dmytro Danylyshyn and Vasyl Bilas. Influenced by OUN propaganda, they believed that terrorist activity was a justifiable method for national liberation. Their involvement in the OUN action in Horodok led to their trial and subsequent execution on the gallows, turning them into «icons» of the nationalist movement. The Horodok affair created a new propaganda niche for the OUN, allowing its members to be portrayed as modern martyrs for Ukraine, largely due to the testimony of the Greek Catholic priest Kyndii. The hero worship of Danylyshyn and Bilas was fueled by public recognition and intentional activities of nationalist propaganda. These figures have been mythologized. Thanks to Bilas and Danylyshyn, the OUN version of the nationalist «monomyth» was established.

Key words: Dmytro Danylyshyn, Vasyl Bilas, Organization of Ukrainian Nationalists, Ukrainian Greek Catholic Church, hero worship, political religion, nationalist mythology, Second Polish Republic.

Shlikhta I. DMYTRO DANYŁYSZYN I WASYL BILAS W KONTEKŚCIE USTANOWIENIA SIĘ RELIGII POLITYCZNEJ ORGANIZACJI UKRAIŃSKICH NACJONALISTÓW

Streszczenie

Celem artykułu jest zbadanie życia i działalności Dmytra Danyłyszyna i Wasyla Bilasa w kontekście historycznym.

Metodologia. W pracy zastosowano metody ogólnonaukowe i specjalne metody historyczne, przede wszystkim chronologiczne, historyczno-porównawcze, historyczno-systemowe, metodę krytyki źródeł, a także metodologię historii intelektualnej i badań nad nacjonalizmem.

Naukowa nowość. Po raz pierwszy życie i działalność Dmytra Danyłyszyna i Wasyla Bilasa analizowane są w kontekście kształtowania się religii politycznej OUN. Oddawanie czci bohaterom stało się jednym z kamieni węgielnych nowej religii. Znaczenie Danyłyszyna i Bilasa dla OUN polegało na tym, że ich patriotyzm i poświęcenie umożliwiły sfinalizowanie tej religii. Pokazano, jak poszczególne przedstawiciele Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego wpłynęli na kształtowanie się religii politycznej OUN. Po raz pierwszy koncepcja «monomitu» Josepha Campbella została zastosowana do tworzenia mitów OUN.

Wnioski. Dmytro Danylyshyn i Vasyl Bilas byli przedstawicielami pokolenia, dla którego konfrontacja ukraińsko-polska w II Rzeczypospolitej stała się głównym wyzwaniem życiowym. Pod wpływem propagandy OUN pokolenie to wierzyło, że działalność terrorystyczna jest uzasadnionym środkiem walki narodowowyzwoleńczej. Proces uczestników akcji OUN w Gorodku, w wyniku którego Danylyshyn i Bilas zostali

straceni na szubienicy, uczynił z młodych ludzi «ikony» ruchu nacjonalistycznego. Akcja ta stworzyła nową niszę propagandową dla OUN – okazję do umieszczenia jej członków jako współczesnych męczenników za Ukrainę. Stało się to możliwe dzięki zeznaniom w sprawie księdza grekokatolickiego Kindia. Kształtowanie się kultu bohatera Danyłyszyna i Bilasa było przede wszystkim wynikiem powszechnego uznania tych bohaterów, a dopiero w drugiej kolejności – efektem celowych działań propagandy nacjonalistycznej. Jest oczywiste, że nastąpił proces mitologizacji tych postaci. Wersja nacjonalistycznego «monomitu» OUN powstała dzięki postaciom Bilasa i Danyłyszyna.

Słowa kluczowe: *Dmytro Danyłyszyn, Wasyl Bilas, Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów, Ukraiński Kościół Grekokatolicki, kult bohaterów, religia polityczna, mitologia nacjonalistyczna, II Rzeczpospolita.*

Статтю надіслано до редколегії 15.07.2024 р.
Статтю рекомендовано до друку 07.08.2024 р.